

Tegelbruket hade kungligt tillstånd

Vid mina historieberättelser nummer 9 och 29 i denna tidning lyfte jag fram idén som jag fick från Riksantikvarieämbetet Syd att det troligen var Tycho Brahe som initierade tanken att Rydebäck var en idealisk plats för ett tegelbruk. På den tiden var Skåne fortfarande en del av det danska riket. Dessa två berättelser ger djupare inblick i tegelbrukets etablering och omgivning.

Tycho Brahes kusin var det danska riksrådet Anders Bille, verksam på Helsingborgs slott. Anders Bille fick ett brev från Christian IV daterat den 8 juli 1621 där han ombeds att visa en holländare, Theodorus Kodenberg, mark syd om Helsingborg där man kunde upprätta en tegelgård. Platsen hette då Rybeck och tegelbruket kallades Tegeladen enligt en gammal dansk karta ritad någon gång mellan 1622 och 1658.

Nuvarande Gammelgården är platsen där Christian IV gav skriftligt tillstånd, maj 1622, till holländaren Johann van der Ende att: *i vårt land Skåne uppföra Tegelhus eller Stenugnar för att bränna allehanda stenar då därtill en icke ringa summa pengar kommer att fordras för att rätt driva ett sådant verk.*

Kungen gav inte bara sitt tillstånd utan var medveten om de stora kostnader uppförandet innebar så han fortsatte: *Så har vi honom för än bättre resultat, redan nådigt efterskänkt och medgivit.*

Christian IV ville köpa och använda stenarna till sina egna byggprojekt så han bortsåg från reglerna som förbjöd utlänningar att införa och sälja sten som tillverkats utanför landet. Holländarna var skickliga tegelmästare och arkitekterna som byggde kungens slott var holländare så stenarna skulle tillverkas i mått som passade deras ritningar.

Johann van der Ende fick även överta *Kronohemmanen* Rya Storgård som Tycho Brahe tidigare fått 1578 i förläning av den danska kungen Fredrik II – och det, tillsammans med tegelbruket, fick ärvas eller i samförstånd överföras till nya förvaltare av bruket.

I gengäld skulle ägarna årligen till Helsingborgs Slott vid överenskommen tid under mars månad överlämna till Kungen bl a, en skäppa råg, sju skäppor korn, åtta skäppor havre, ett lamm, en gås och en gris,

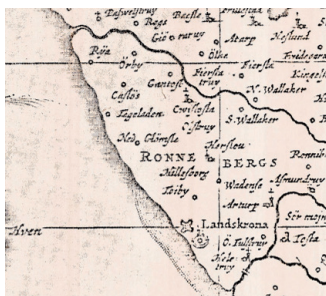
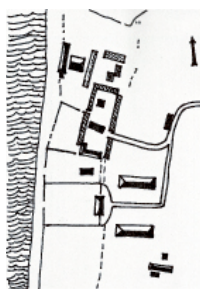
fyra höns, sex hästar och fyra riksdaler till omkostnader.

Därutöver skulle Kungen erbjudas ett bättre pris än andra holländare och utlänningar vid beställning av tegelstenar och andra tegelprodukter. Johann van der Ende och hans efterträdare skulle betala en årlig förvaltaravgift av fyra riksdaler för nyttjanderätten av anläggningen till riksråd Anders Bille av Rosenlunds gård i Påarp då marken skulle ägas och kunde bebyggas av Johan van der Ende. Men om ingen tegelproduktion kom igång skulle marken och ägorna tillfalla kronan och återställas i sitt forna skick.

Dokumentet, daterat Fredriksborg den 25 maj 1622, bar det kungliga sigillet och undertecknades av *Christian IV*.

Tegelbruket var det längst varande tegelbruket längs den skånska västkusten och under den sista ägaren, Carl Holtfreters tid, utökades ugnbeståndet till sju ugnar. Under Vilhelmine Heises tid på Rydebäcks gård, 1880–1912, användes bruket bara för egen produktion.

Skiss av Rydebäcks Gård och det utbyggda tegelbruket 1862 kopierad från publikationen Tegel utgiven av Helsingborgs Museum. Rydebäcks Allé svänger ner från höger och första avtaget efter statarlängan (Krokahus) är Tegelvägen som leder till bruket. Den andra är uppfarten till Rydebäcks gård.

Kartan ovan hittat i Köpenhamnsarkiver av Jan Tilly Jönsson där man klart ser namnet Tegeladen

I min beskrivning av kartor, historia berättelse nr. 17 där tegelbruket nämns, finns en bild på den Burmanska kartan som ritades 1684 efter freden i Roskilde. Skåne var då åter en del av Sverige. Tegelbruket nämns då som Tegelladan.